

Bůh – důkazy existence

Tzv. důkazy existence boží (Gottesbeweise) byly formulovány za docela konkrétní (myšlenkové) „situace“: o bozích se už delší čas pochybovalo, a to především proto, že už jako by nebyli „přítomni“ v lidských životech (v lidském životě, neboť jde vždycky o jeden jediný, totiž právě „můj“ život, o mne samého). Každý takový „důkaz“ měl být zárukou toho, že nejde jen o výmysl, iluzi, falešnou představu apod. Někde docela na začátku tedy bylo „pochybování“, ale spíš jako pouhé naladění, nálada, nikoli ještě na základě formulovaných argumentů. To byla až další fáze: vynález pojmů přinesl možnost mínit něco s naprostou přesností a vracet se k tomu jako k „témuž“ (což ostatně odpovídalo archaické orientaci na praminulé, na archetypy, ale dosahovalo nesrovnatelné efektivity). Tím však byl exponován nový problém: nikomu nenapadlo se pokoušet o důkaz „existence“ čísel nebo geometrický obrazců. A přece měl být „bůh“ za pomoci pojmů myšlen (a definován) tak přesně jako třeba pravouhlý trojúhelník. Když Aristotelés „definuje“ boha jako „to, co je jedno a co se nemění“, staví na tom, že „existují“ skutečnosti, které se mění, vedle jiných, které se nemění; a také na tom, že některých skutečností je více nebo mnoho, zatímco jiné jsou je jedny (a tedy jedinečné, takže se „nevyskytují“ ve více exemplářích a nemají ani jiné obdobné, s nimiž by mohly být srovnávány a eventuálně od nich i v něčem odlišovány, jak tomu bylo třeba v polytheismu). S příchodem křesťanství (navazujícího zásadně na židovské tradice, ale používajícího také myšlenkových prostředků řeckého původu, tedy ještě dále posouvajícího již v pozdním židovství zahájenou „synkrezi“ resp. „konkrezi“, tj. srůstání obou těchto tradic) už pochopitelně nemohlo postačit myslet (a definovat) Boha jako „ideální osobu“, tedy vlastně jako „ideální“ geometrický obrazec (např. trojúhelník). A odtud ta nezbytnost myslet Boha-Otce v tak těsné spjatosti s Bohem-Synem (který je zároveň plně člověkem – vere homo!), a v neméně těsné, i když bytostně (kvalitativně) odlišné spjatosti s každým jednotlivým (a jedinečným) člověkem v podobě Ducha svatého, jako trojjediného Boha (Pána a Stvořitele všeho). Pochopit důležitost tohoto záměru je nesrovnatelně důležitější než jakkoli silný důraz na pevné držení dogmatu. To ovšem tradičním křesťanským theologům velmi často unikalo, takže raději zdůrazňovali nemožnost to plně pochopit pouhým lidským rozumem, a tak se pokoušeli v rámci tohoto „rozumu“ najít logické argumenty, kterými by bylo možno prokázat „skutečnost“ resp. „existenci“ (čímž se rozuměl „reálný výskyt“!) Boha aspoň oklikou, když ji nebylo lze „nahlédnout“ přímo.

(Písek, 080425-2.)